

BİNBİR GECE MASALLARININ TÜRK MASALLARINA TESİRİ

THE EFFECTS OF ARABIAN NIGHTS ON TURKISH TALES

Ziyat AKKOYUNLIP

ÖZET

Arapların Binbir Gece Masalları pek çok yabancı dile tercüme edilmiş, en meşhur Arapça masal külliyyatıdır. Bu külliyyat yüzlerce hikâyeyi "çerçeve hikâye" ye bağlı olarak bir araya getirmiştir. Makalemiz Arap ve Türk milletlerinin masalları arasındaki alış verişi ve bu iki milletin masallarındaki benzer motifleri ortaya koymaktadır.

Arap ve Türk masallarındaki benzer motifler şunlardır: "Olağanüstü yaratıklar, sihirli vasıtalar, büyü, sadakatsizlik, yasaklar, insan gibi davranan hayvanlar, tebdil-i kıyafet, çocuk sahibi olmak için çare aramak, küçük kardeş, padişah seçimi."

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Türk masalları Binbir Gece Masallarından fazlaca etkilenmemiştir. Bazı masallar arasında görülen teknik, muhteva, motif ve hadise benzerlikleri herhalde milletlerarası kültür alışverişinden doğmuş olsa gerektir.

Anahtar Kelimeler : Binbir Gece, Motif

ABSTRACT

Arabian Nights include complete works of tales in Arabic Language which yvere translated into various languapes. these works bring many tales together by depending on "the the majör lale" This technique is also used in Turkish tales and Arabian tales.

The common motives in Arabian and Turkish tales are : "supernatural creatures, magical Instruments, spell, unfaithfulness prohibitions, animals \which are acting like man, disquese, remedy in order to have a child, younger brother, the election of Sultan."

As a result, we can easily say that Turkish tales were not effected from Arabian Nights. Same similarities like technigue, content; motif and events may arise from the cultural exchange between the nations. It is clear that, Turkish literatüre has Us own literary works which are original and peculiar t o itself

Key Wods:Arabian Nights, Motive

A -Masallar Arasında Alışveriş

Kültür alışverişinin milliyet ve sınırı yoktur. Her Millet, münasebette bulunduğu diğer milletlerle kültür alışverişinde bulunur. Bu alışveriş belirli bir kurala da bağlı değildir ve kendiliğinden olur. Zaten "Tarih bir tekerrürden ibaret" ise kültürlerimiz de dünden bugüne gelen medeniyetlerin miras kalıntılarıdır. Bu bakımdan; aynı konuları ayrı milletlerin de kendilerine mahsus motiflerle, fakat farklı varyantlarla anlatmaları mümkündür.

"Binbir Gece Masalları" adını taşıyan bu külliyyat, yüzlerce hikâyeyi "Çerçeve Hikâye" ye bağlı olarak bir araya getirmiştir. Bu teknik, esas "Çerçeve Hikâye" içine girmiş hikâyelerin uygun yerlerinde, ikinci, üçüncü derecede çerçeveler meydana getirmeye elverişlidir. Bu külliyyatta, Şehrazâd¹ in anlattığı hikâyelerden herhangi birinin kahramanlarından biri de, bir vesile düşürüp karşısındakine bir hikâye anlatır; bu hikâyenin içine de aynı şekilde, başka bir hikâye girebilir.

* (Prof.Dr.) Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü

Bu hikâyelerden bazılarının İran'a da Hindistan'dan gelmiş olması muhtemeldir. Çünkü; "Çerçeve Hikâye" tekniğine Hint Edebiyatının en eski örneklerinde bile rastlanır. Gene, bir hadiseyi geciktirmek için zaman kazanmak maksadıyla hikâye anlatma usûlü de daha çok Hindistan'da görülür. Ayrıca, Binbir Gece Masalları'nın "Çerçeve Hikâye" sinin esas teması olan kadınların sadakatsizliği fikri, iki kral kardeşin seyahate çıkması motifi, Hindistan' in orijinal masal külliyyatlarında bulunmaktadır.¹

Biz bu bölümde önce, Binbir Gece Masalları'nın tekniği, yani "Çerçeve Hikâye" tekniği ile kurulan Türk masallarına temas etmek istiyoruz.

Türk masallarından "Çerçeve Hikâye" tekniği ile kurulan 6 masal tesbit ettik.

Bu Masallar Şunlardır;

¹ Geniş bilgi için bkz. Türk Ansiklopedisi, Binbir Gece Maddesi, s.402.

1-Kır Atlı.²

Varyantlar;

a-) Sadık Kadım İhaneti.³b-)Kara.⁴**2-Mücevher Topu.⁵**

Bu masal an çizgileriyle "Kır Atlı" adlı masala benzemektedir.

3- Çini Maçın Padişahı.⁶

Bu masal da ana çizgileriyle "Gül Sinan'a Ne Yaptı Sinan Gül'ü İncitti" adlı masala benzemektedir.

4- Gül Sinan¹ a Ne Yaptı Sinan Gül' ü İncitti.⁷

Varyantlar;

a-) Kadınların İhaneti.⁸b-) Gül Sinan.⁹**5-Dünya Güzeli.¹⁰**

Varyantlar;

a-) Padişahın Konuşmayan Kızı.¹¹b-) Erzurum "Balık Bilmez Halik Bilir".¹²c-) Fikirler Dergisi.¹³d-) Şebinkarahisar - Giresun.¹⁴e-) Şarkışla- Sivas.¹⁵f-) Gemerek -Sivas.¹⁶g-) Diyarbakır.¹⁷**6- Tarakta Saklanan Dost.¹⁸**

Varyantlar;

a-) Eskişehir - Sivrihisar.¹⁹b-) Beyrut.²⁰c-) Erzurum.²¹

" GÜNAY, Umay, Elazığ Masalları, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1975, s.509. ^J SAKAOĞLU, Saim, Gümüşhane Masalları, Sevinç Matbaası, 1973, s.602. ⁴TFA, c.8,s.3017-3018.

⁵ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.512.

⁶ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.517.

⁷ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.521.

⁸ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.606.

⁹ BORATAV,Pertev N., Zaman Zaman İçinde, Yükselen Matbaa, İstanbul 1958, s. 191.

¹⁰ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.514.

¹¹SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.351.

¹² SEYİDOĞLU,Bilge, Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar, Baylan Matbaası, Ankara, 1975, s.308.

¹³ Fikirler Dergisi, İzmir nr. 250-251.

¹⁴ DTCF Kütüphanesi - 6, s.38-39.

¹⁵ DTCF Kütüphanesi - 10, s.24-26.

¹⁶ Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi 13, s.5-9.

¹⁷Beysanoğlu, s. 130-137.

¹⁸ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.610.

¹⁹ Türkiyat Enstitüsü - 8, s.40-44.

²⁰ Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi - 14, s.36-37.

²¹ DTCF Kütüphanesi - 3, s.8-10.

Türk masallarından "Kır Atlı" masaldaki kadın, Şehriyar'ın ilk eşi gibi kocasını sırf zevk için aldatmıyor, Padişah'ın ısrarlı teklifleri karşısında kocasına ihanet edip onu öldürüyor, kendisi de Padişah tarafından öldürülüyor.

"Kır Atlı" adlı masalda, Muhammed Ağa, padişaha gider ve O' na bir hikâye anlatır. Bu hikâyesinde iyi kadın örneği verir. Böylece bütün kadınların kocasını öldüren tipinde olamayacağını, onların da insan olduğunu, sevmek, sevilme yaşamak, onların da hakkı olduğunu anlatır.

Padişah bu hikâyeyi Muhammed Ağa'dan dinledikten sonra, tıpkı Binbir Gece Masallarındaki Şehriyar gibi, o da kadınları öldürmekten vazgeçer.

"Mücevher Topu" adlı Türk masalında da durum "Kır Atlı" masalında olduğu gibidir. Burada da, Padişah¹ in ışık yakma yasağına rağmen genç bir çiftin evinde ışık görülüyor. Her ikisi de ayrı ayrı Padişah huzuruna çağırılır. Erkek, Önüne çıkarılan Padişahın bacısına, mücevherlere kanmadan ailesine bağlı kaldığını beyan eder. Fakat eşi, Padişahın kız kardeşini görünce ve yapılan teklifleri dinleyince bunları kabul eder. Eve gider kocasını öldürüp saraya gelir.

Padişah, kadının kocasına sadakatsizliği karşısında onu öldürtüyor. Ayrıca Vezirine, sadakatsizliklerden dolayı bütün kadınların öldürülmesini emrediyor.

Neticede Vezirin babası, Padişaha bir hikâye anlatır. Bu hikâyede kadınların hepsinin kötü olmadığını ima ederek, bu katliamdan vazgeçmesini ister. Padişah da hikâyeyi dinledikten sonra "Beş parmağın beşi de bir değildir, iyisi de vardır, kötüsü de vardır. Kadınların hepsinin boynunu vurdurmak suç olur" der ve kararından vazgeçer.

"Çini Maçın Padişahı" masalı da "Çerçeve Hikâye" tekniğinden meydana getirilmiş bir masaldır.

Burada, babalarının vasiyetine uyan üç kardeşin en küçüğünün başına gelen hadise anlatılmaktadır. Küçük kardeşin eşi bir ejderhanın eline düşer. Küçük kardeşin eşini kurtarabilmesi için ejderhaya "Çini Maçın Padişahı" masalını getirmesi gerekiyor. O da yola çıkar. Anka kuşu ile karşılaşır ve onun yardımı ile Adalar Denizi'ne gider. Orada Çini Maçın Padişah'ı ile karşılaşır. Ondaki istediği hikâyeyi dinler ve geri döner. Ejderha masalı dinledikten sonra şekil değiştirerek bir kız olur ve onunla evlenir.

Bu masaldaki "Çerçeve Hikâye" ye bağlı olan "Çini Maçın Padişahı" hikâyesi, Binbir Gece

Masallarındaki "Büyülenmiş Şehir"²² hikâyesinden alınma bir hikâyedir. Aynı hikâyeyi, başı aynı olmakla birlikte, "Benli Bahri"²³ adlı masala bağlı olan masalda da görmektediriz.

"Gül Sinan'a Ne Yaptı Sinan Gül'ü İncitti" masalında da "Çerçeve Hikâye" tekniğini görmektediriz. Bu masalda bir padişahın üç oğlu var. Babalarının vasiyetine uymaları gerekirken, iki büyük kardeş uymadıkları için ölürlür. Küçükleri kardeşlerini ararken, bir maskeli kadının sorusuna cevap vermez. Öldürülmeden kaçır. Gül Sinan'a Ne Yaptı Sinan Gül'ü İncitti? sorusunun cevabını arar. Sonunda öğrenir. Maskeli kadına söyler. Doğru cevabı bulduğu için küçük kardeş affedilir. Dünya Güzeli olan maskeli kadın küçük kardeşe evlenme teklif eder. Fakat küçük kardeş, kardeşlerinin intikamını almak için Dünya Güzeli'ni öldürür.

Bu masaldaki "Çerçeve Hikâye" ye bağlı olan hikâyedeki Gül'ün, kocası Sinan'a ihanet etmesi ve kocası tarafından öldürülmesi, Binbir Gece Masalları "Dünya Güzeli" adlı masalda, "Çerçeve Hikâye" ye bağlı olarak üç masal bulunmaktadır. Bir padişah oğlu, sarayda Dünya Güzeli'nin resmini görür ve aşık olur. Ona gitmek ister. Lalasının oğlu ile beraber yola çıkarlar. Yolda bunlara bir sıçan katılır. Dünya Güzeli' nin ülkesine giderler ve O güzeli bulurlar. Orada Dünya Güzeli' nin konuşmadığını, kin konuşturursa onunla evleneceğini öğrenir.

Padişah oğlu, sıçan ile beraber üç gece arka arkaya kızın yanına gider. Her gece ayrı ayrı masal anlatır. Bu bilmeceye benzeyen üç masalda öyle konular işler ki dinleyeni konuşmaya mecbur eder. Nitekim de öyle olmuştur. Kız, üç gecede de anlatılan bu masallar karşısında konuşmak mecburiyetinde kalır. Neticede Dünya Güzeli padişah oğlu ile evlenir.

Bu masal da "Binbir Gece Masalları" ndaki "Çerçeve Hikâye" tekniğini almıştır.

"Tarakta Saklanan Dost" adlı Türk masalında, Horasan Padişahı Nuruşah'ın oğlu, kadınlara olan güvensizliğinden dolayı evlenmek istemez. Ancak babasının ısrarına dayanamaz ve evlenir. Eşini yaptırdığı bir hisarda saklar. Hisar yedi yerden kapalıdır. Hiç kimse giremez.

Bir gün başka bir şehzade oraya gelir ve hisardaki kadına aşık olur. Bir kocakarının yardımıyla sandık içinde bu hisara girer. Nuruşah' ın oğlu avdda

rastladığı bir hocanın, tabakda karısını, onunda tarağında dostunu sakladığını görür ve eşinden şüphelenmeye başlar. Gördüklerini gizleyerek, Hoca' yi hisara götürür. Eşine 6 kişilik yemek hazırlamasını söyler. Sonra hazırlanır. Hoca, tabakadaki eşini, eşi de taraktaki dostunu çıkarır. Bunun üzerine kadın, sandıkta sakladığı sevgilisini çıkarmak mecburiyetinde kalır.

Şehzade, Hoca¹ nın dışındakileri öldürüp Hoca ile birlikte yola çıkarlar. Bir ağaya Misafir olurlar. Onun da dertli olduğunu görürler. Durumu sorarlar. Ağa, ısrarlar üzerine hikâyesini anlatır. Şehzade Onu da öldürür.

Neticede Şehzade, kadınların erkeklerine karşı sadakatinden şüphe etmekte haklı olduğunu anlar.

"Çerçeve Hikâye" tekniğinde kurulan bu masalda, Binbir Gece Masallarındaki Şehriyar ile kardeşi Şahzaman'ın, eşlerinin kendilerini aldatmaları sonucu çıktıkları seyahat sırasında bir ağaç dibinde dinlenirken, denizden çıkan ve başında bir sandık olan ifritle karşılaştıkları hikâyede olduğu gibi²⁴, kadın isterse, istediği zaman ihanet edebilir motifi işlenmiştir.

Binbir Gece Masallarının bazı hikâyelerinde geçen, hikâye kahramanları, hadiseler, eşyalar v.s. bazen aynı bazen de değişik varyantlarla Türk masallarında geçer.

Bu bakımdan, Binbir Gece Masallarından Türk masallarına üç masal aynen, birkaç masalın da, ufak epizot değişiklikleriyle geçtiği kanaatindeyiz, Bu kanaatimiz şuna dayanmaktadır.

Binbir Gece Masalları ile Türk masallarında geçen aynı masallarda dikkate şayan olan bir husus, Binbir Gece Masallarında, bu masallardaki olaylar zinciri, kopuksuz olarak, giriş, gelişme ve netice itibarıyla tam bir bütünlük içinde anlatılmaktadır. Halbuki, aynı masallar Türk masallarında, olaylar zinciri itibarıyla tam bir bütünlük teşkil etmez. Zira, bu masallarda, olayların oluşu, gelişme ve netice arasında bazen kopukluklar olmaktadır.

Kanaatimizi kuvvetlendiren başka bir husus da, Binbir Gece Masallarının Hicri 3. asırdan itibaren Arapçaya tercüme edilmiş, yani bu masallar tarih itibarıyla Hicri 3. asırdan daha önceleri, başka dillerde yazıya geçirilmiştir. Halbuki Türk masalları, daha çok sözlü geleneğin mahsulüdür. Bu bakımdan, bahsettiğimiz masallar, eskiye dayanan yazılı kaynakları çok olan Binbir Gece Masallarından Türk masallarına geçmiş olması daha ağır basmaktadır. Ancak, Türk masalları hakkında, daha eski tarihlerle

²² AKKOYUNLU, Ziyat, Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri, Hacettepe Üniversitesi MSEFY' nin Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı için Öngördüğü Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara, 1982.

²³ BORATAV, Pertev Naili, Az Gittik Uz Gittik, Bilgi Basımevi, Ankara, 1969, s.92.

²⁴ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.85.

dayanan yazılı kaynaklar bulunduğu takdirde durum değişebilir.

Binbir Gece Masalları ile Türk masallarında bulunan müşterek masallar şunlardır:

1- Gençlikte mi Kocalıkta mı?²⁵

Mehmet Ağa bir rüya görür. Kendisine üç bela verileceği bildirilir. Yalnız bu belayı gençliğinde mi, yoksa ihtiyarlığında mı istediği sorulur. Mehmet Ağa da gençliğinde ister. Mehmet Ağa' nın koyunlarını kurt kapar, evi yanar, eşini bezirgan kaçıtır. Bir oğlunu kurt götürür, diğer oğlunu da suya düşürür. Kendisi tek u tenha kalır.

Bir gün bir şehre gelir. O şehrin padişahı ölmüştür. Kuş üç defa bunun başına konar ve Mehmet Ağa bu şehre padişah olur. Kurtun kaptığı oğlunu köpekler, suya düşeni de değirmenci kurtarır. Bunlar uzun seneler sonra, yolda arkadaş olarak birleşirler. Babalarının padişah olduğu şehirde, işçi olarak çalışırlar. Padişah iki namuslu kişi arar. Bunları getirirler. Bu iki genç, kardeş olduklarını bilmeden, babalarını da tanımadan padişahın hizmetkari olurlar.

Padişah, bir gün civar şehrin padişahım ziyarete gider. Uzun konuşmalardan sonra, iki kardeş diğer padişahın eşinin bulunduğu çadırı beklerler. Bu esnada birbirlerine kendi serüvenlerini anlatırken kardeş olduklarını öğrenirler. Çadırdan da kadın bunları dinlerken, çocukların anaları olduğunu anlar ve sarmaş dolaş olurlar. Padişah da gelince, eşinin ve oğullarının bu kişiler olduğunu öğrenir. Sevinçleri sönmez olur.

Bu masal, çok ufak farklarla birlikte, fakat ana tema aynı olmak kaydıyla, Binbir Gece Masallarındaki " Benî İsraildeki İyi Adamın Hikâyesi "²⁶ adlı masaldan alınmıştır.

2- Melikşah²⁷

Bir padişahın çocuğu olmuyor. Hızır bir elma veriyor. Padişah ve eşi bu elmayı yedikten sonra bir oğulları oluyor. Adı" Melikşah " tır.

Melikşah, tahsilini bitirdikten sonra ava başlar. Avda yolunu kaybedip maymunlar diyarına düşer ve oraya şah olur. Arkadaşları ile birlikte oradan kaçarlarken, Melikşah oradan kaçmayı başarır, arkadaşları ise ölürlür. Vardığı memlekette bir tellalın davetine uyan Melikşah bir tuzağa düşer. Bir atın karnında, çıkarıldığı dağ başında kendisini oraya çıkaran cadiya mücevher attıktan sonra yalnız bırakılır. Pek

çok tehlikeden sonra bir ihtiyarın, kuş kemiğinden yapılmış sarayına varır ve ona evlatlık olur. Orada gördüğü bir peri kızını uzun müddet bekledikten sonra alıp babasının memleketine getirir. Eşinin kılıfını, yaptırdığı bir sarayın temeline koyarsa da, kokusunu alan peri kızı kılıfını alıp oradan kaçır. Aynı tuzağa bilerek bir daha düşen Melikşah, ihtiyarın sarayına gider. İhtiyarın en büyük kardeşinin kuşları yardımıyla, eşinin, periler kralı olan babasının memleketine varır. Bunu aramaya çıkan kralın adamları tarafından bulunur ve peri kızı ile evlenir.

Çocukları ölünce, Melikşah ile eşi babasının memleketine gitmek için yola çıkarlar. Yolda eşini kurt yer, eşini oraya gömen Melikşah orada eşinin mezarım beklemeye başlar.

Melikşah masalı, Binbir Gece Masallarındaki, "Hasib Kerim El-din " adlı "Çerçeve Hikâye" ye bağlı olarak geçen "Canşah"²⁸ hikâyesinin aynısıdır.

Kanaatimizce bu masal, 1429 yılında Abdi adlı bir Türk mütercim tarafından, "Camasbname" adı ile Binbir Gece Masallarından yaptığı tercümenin, birçok yeri unutulmuş anlatılmış şeklindedir.

3- Asker Karısına İftira²⁹

Sadık adında bir kişinin, iffet-namus timsali, dünya güzeli bir eşi var. Sadık askere gidince eşini, kardeşine emanet eder. Kardeşi bu emanete hıyanet eder, yengesinin namusuna göz diker. Kadından yüz bulamayınca ona iftira eder, durumu kardeşine yazar, boşanmasını temin eder ve onu recm için beline kadar kuma gömdürür.

Oradan geçen bir bezirgan, kadim görür, alıp evine götürür. Orada da bezirganın hizmetçisi bu kadına yaklaşmak ister. Fakat kadm yanmaz, hizmetçi de ağasının iki çocuğunu keser ve bu kadın kesti diye, bıçağı kadının koynuna koyar.

Kadın buradan da ayrılır. Bir şehre uğrar. Orada bir kişinin, kırk liralık borcunu ödeyemediği için asılmakta olduğunu görür, cebindeki kırk lirayı verir, bu adamı asılmaktan kurtarır. Bu sefer, asılmaktan kurtulan adam kadını rahat bırakmaz. Kadın kendisini bir kaptana sattırarak bu adamdan kurtulur. Kaptan, kadına sahip olmak isteyince kadın dua eder ve çıkan fırtına sonunda gemi batar. Kurtulan kadın, erkek kılığında olduğu halde gemideki malları sahiplerine teslim eder. Adilliği neticesinde oraya padişah yaparlar ve bir kızla evlendirirler. Bunun kadın olduğu anlaşılınca padişahlıktan vazgeçmesini ve açacakları bir türbede oturmasını teklif ederler.

²⁵ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.429.

²⁶ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.396.

²⁷ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.498.

²⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., Canşah Hikâyesi, s.411.

²⁹ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.578.

Askerden dönen koca, gözleri kör olan kardeşini bu türbeye getirmek için yola çıkar. Yolda gözleri kör olan hizmetçi ile idamdan kurtulan adamı da kör olmuş görürler ve hepsi birden yola çıkarlar.

Kadın, gelenleri tanır, ancak, suçlarını veya günahlarını söylerlerse duasının tesirli olacağını söyler ve hepsi yaptıklarını teker teker anlatırlar. Sonunda kadın, peçesini kaldırıp kocası Sadık' a kendisini tanıtır, öbürleri de iyileşirler.

Görüldüğü gibi, bu masal da Binbir Gece Masallarından ³⁰ olan " Benî İsraildeki Kadının Hikâyesi ^{Mutasavvıf} adlı masaldan, bazı ufak varyant farklarıyla, fakat ana tema aynen muhafaza edilmek suretiyle alınmıştır.

Ayrıca, Binbir Gece Masallarından Türk masallarına geçen hikâyeleri, Türk masallarında bulunan "Çerçeve Hikâye" ye bağlı olan masalarda görmekteyiz. Bunlardan birkaç örnek verelim :

Türk masallarından "Çini Maçın Padişahı"³¹ masalındaki ikinci hikâye, Binbir Gece Masallarındaki "Büyülenmiş Şehir"³² hikâyesinin aynısıdır.

Türk masallarından "Ecel Acayıp"³³ adlı hikâyedeki, iki sihirbaz arasında, kılık değiştirmek suretiyle geçen mücadele, Binbir Gece Masallarının "Hamal ile Üç Kız"³⁴ hikâyesine bağlı olan " 2. Berduş "³⁵ hikâyesindeki, prenses ile ifrit arasında, kılık değiştirerek yaptıkları mücadelenin aynısıdır.

Bunların dışında, Türk masallarından "Keloğlan"³⁶ hikâyesindeki, Keloğlan köylüler tarafından çuvala koyulup suya atılmak istendiği sırada, çuvalın içinden " hakim olmam, hakimın kızını almam " diye bağırarak çobanı aldatması, Binbir Gece Masallarından, "Delîle"³⁷ hikâyesindeki, Delîlenin bedeviyi aldatması arasında büyük bir benzerlik vardır. Yine "Keloğlan" adlı başka bir hikâyede³⁸, Keloğlanın, hile ile kavga eden üç kardeşin elinden sihirli seccade, torba ve külahı alması Binbir Gece Masallarından "Hasan Elbasrı"³⁹ hikâyesinde, Hasan'ın kullandığı hilenin aynısıdır.

³⁰ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., Beni İsraildeki Kadının Hikâyesi, s.376.

³¹ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.517.

³² AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.1 10.

³³ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.476.

³⁴ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.1 15.

³⁵ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., 2. Berduş' un Hikâyesi, s. 124.

³⁶ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.384.

³⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.550.

³⁸ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.494.

³⁹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.611.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.502.

Yukarıda örneklerini vererek Binbir Gece Masallarından Türk Masallarına geçtiğini tahmin ettiğimiz masallar dışında, Binbir Gece Masalları arasında, "Acîb, Garîb ve Sehîmü'l-leyl"⁴⁰ hikâyesi destânî özellikleriyle dikkatimizi çekmiştir. Kanaatimizce bu hikâyenin, Türk destanlarından kaynaklanmış olma ihtimâli büyüktür. Zira bu hikâyede Oğuz Kağan Destanında olduğu gibi, babasını öldürme, lider olma, rüya, ülkelere yayılma, avcılık, yiğitlik... v.s.motifleri vardır. Ayrıca, bu hikâyede Türk isimleri, İslâmî-Türk isimleri, Türk şehir isimleri, Türk ordusu, Nuh Peygamberin oğlu Yafes ismi de bulunmaktadır. Bu cümleden olarak, hikâyenin ana kahramanları Acîb, Garîb ve Sehîmü'l-leyl adları, sonradan araplar tarafından değiştirilmiş olabilir.

Bu hikâyede Acîb, babasını öldürüyor. Sonra bir rüya görüyor. Ölen babasının cariyelerinden birisinin bir çocuk doğuracağı ve bu çocuğun kendisini öldüreceği söyleniyor. Gerçekten bu câriye, sonradan ormanda bir çocuk doğuruyor. Adı Garîb'dir. Daha sonraları bu cariyeden Sehîmü'l-leyl adlı bir çocuk daha oluyor. Bunlar beraber büyüyorlar. Üvey babası, Garîb' i, Sa' dân adlı bir devin üzerine gönderir. Garîb, Sa'dânı yener ve Sa'dân da müslüman olur. Garîb' in ordusuna katılır. Aynı zamanda devin kalesinde tutulan Acem, Türk ve Deylem kralı Sabûr' un kızı Fahr-i Tac'ı kurtarır ve babasına götürür. Sabûr kızını Garîble evlendirmek için ondan, Dest ve Ahvaz kralı Cümekan' m kellesini ister. Garîb yolda Cemk(Cenk olabilir) adlı bir kralla karşılaşır, onu da müslüman yapar. Acîb, Garîb'e yenilince Cülend b. Gürgür adlı krala sığınır. Cümerkan da müslüman oluyor.

Bir gün Garîb ve Sehîm kardeşler, bir ormanlıkta dinlenirken bir ifrit bunları cin ve ifritler ülkesine kaçırıyor. Garîb, cinler kralı Mir'ış 'i müslüman yapıyor. Mir'ış, Garîbi cinler ülkesinde gezdirirken Hz.Nuh'un oğlu Yafes' in hazinesini gösteriyor ve Yafes' in kılıcını ona hediye ediyor. Garîb bu kılıçla artık cinlerle de savaşıyor. Garîb, burada da Mir'ış'in düşmanı olan Mavi Kral ve diğer cin kralı Berkan'la çarpışır ve onları öldürür.

Garîb, ülkesine dönmek ister. Buna Mir'ış, yardımcı olsun diye Kurcan(Gürcan) ve Kilcan(Gülcan) adlı iki cini yanına verir. Garîb, kendi ülkesine dönüyor ve müslüman olmayan kardeşi Acîb' i öldürüyor. Daha sonra bunun nesli her tarafa yayılıyor.

Kısaca bu şekilde cereyan eden bu hikâyede, Garîb, Gürgür, Gürcan, Gürcan, Birkan... v.s. gibi Türk isimlerine, Semerkand ve Ahlat gibi Türk şehir isimlerine de rastlanmaktadır.

Bu hikâyede, Oğuz Kağan Destanında⁴¹ olduğu gibi, geniş bir sathı yayılma politikası, yiğitliğiyle her yerde kumandan, lider olması motifleri bulunmaktadır. Görüldüğü gibi bu hikâyeye, büyük bir ihtimalle, ya Oğuz Kağan Destanından, veya bugün için bilemediğimiz başka bir Türk destanından alınmış olabilir. Zira, hikâyenin muhtevası ve hikâyedeki, bugün için dahi bariz olarak görülen Türk isimleri bunu göstermektedir. Zaten denizaşırı ülkelere dahi yayılan Türk kültürü vasıtasıyla, Türk destanları da pek çok ülkelere ya kaynak olmuş, ya da adaptasyon yapılmak suretiyle alınmıştır.

Bu masal, bu özellikleri gözönünde tutularak müstakil bir araştırma ve değerlendirmeye ihtiyaç göstermektedir.

B-Binbir Gece Masalları ile Türk Masalları Arasındaki Benzer Motifler

Binbir Gece Masallarının ana kahramanları, Harun Erreşid, tarihi şahsiyetler, şehzadeler ve Cevder, Ali Baba, Alaeddin, tüccar Eyüp v.s. gibi sıradan insanlardır. Türk masallarındaki ana kahramanlar ise, Keloğlan, şehzadeler ve diğerleri.

Türk masallarında "Keloğlan" m ana kahraman olduğu yüzlerce masala rastlamak mümkündür. Binbir Gece Masallarında ise, Harun Erreşid' in dışında, tek bir insanın birden fazla hikâyede, ana kahraman olduğu pek görülmez. Binbir Gece Masallarının, diğer milletlerin masalları üzerinde, hem kültür alışverişi, hem de masal benzerlikleri bakımından tesiri bulunmaktadır. Bu bakımdan biz bu bölümde, Binbir Gece Masalları ile Türk masalları arasındaki benzer motifler üzerinde duracağız. Bu benzer motiflerin sayısı oldukça kabardır. Ancak, burada 10 motifi örnek olarak vermek istiyoruz.

- 1) Olağanüstü Yaratıklar
- 2) Sihirli Vasıtalar
- 3) Büyü
- 4) Sadakatsizlik
- 5) Yasaklar
- 6) İnsan Gibi Davranan Hayvanlar
- 7) Tebdid-İ Kıyafet
- 8) Çocuk Sahibi Olmak İçin Çare Aramak
- 9) Küçük Kardeş
- 10) Padişah Seçimi

1) Olağanüstü Yaratıklar

Binbir Gece Masalları ve Türk masallarında, olağanüstü hünere sahip kahramanlarla

karşılaşıyoruz. Bunlar, içinde buldukları masallarda daima masal kahramanının karşısına beklenmedik zamanlarda çıkıp ona yardımcı olmaktadır. Bu olağanüstü yaratıklar, yaptıkları işe göre İsim almaktadırlar. Bunlar, dev, peri, cin, ifrit, derviş, hızır, ejderha, anka kuşu ismini alırlar. Bunların bir kısmı da asıl hüviyetlerinin dışında bir kılıkla görünürler.

DEV: Binbir Gece Masallarında "Marid" va "Gavl" adları ile bilinen dev iki masalda geçer. Bunlardan birincisi, "Acib, Garib ve Sehimül'l-leyl"⁴² hikâyesinde geçen Sa' dânlı devdir. Garib ile Sa' dânlı bu dev, ilk karşılaşmalarında kavga ediyorlar. Sa' dânlı kendi kuvvetini göstermek için büyük ağaçları kokluyor, insanları pişirip yiyor. Fakat Garip ile dövüşmesinde yeniliyor. Garibin kuvveti karşısında müslüman oluyor. Müslümanlığa hizmet etmeye başlıyor. Yalnız, bu insan yeme huyundan vazgeçmiyor. Zira, müslüman olmasına rağmen savaşlarda önüne gelen kâfirleri de yakalayınca pişirip yiyor.

İkinci dev, "Denizci Sindibad"⁴³ hikâyesinde görmekteyiz. Burada dev tarif ediliyor. Dev, 50-60 metre yüksekliğindeki hurma ağacı boyunda, siyah bir yaratıktır. Gözleri alev saçar, dişleri domuz dişine, ağız karanlık dipsiz kuyuya, kulakları siyah urgana, tırnakları arslan pençesine benzer. Halbuki, Türk masallarındaki dev, çoğu masallarda, insana daha yakın ve insana yardım eden, tip itibarıyla deinsandan biraz iri yaratıktır.

Türk masallarındaki dev, Binbir Gece Masallarındaki ifrit ve cininde görevlerini yapmaktadır.

Türk masallarındaki devler hakkında yazılan bir makalede devler şöyle anlatılmaktadır:

" Türk masallarında devler çok iri insanlar gibi tasvir edilmekle beraber, zaman zaman kırk başlı, kırk kulaklı veya yedi başlı, yedi kulaklı devlerden de söz edilir. Devler insanlar gibi yaşarlar, evlenirler çocukları olur, yemek pişirirler. Devler umumiyetle çok zengindirler, konaklarında bahçelerinde en nadide eşyalar, değerli kuşlar, değişik meyvalar bulunur. Devlerin insanlardan farklı yönlerini şöyle özetleyebiliriz: Devler insan eti yerler, insan kanı içerler, insanoğlunun kokusunu çok uzaktan duyarlar. Devlerin şekil değiştirme güçleri vardır. İstedikleri kişileri elma, portakal, süpürge veya sahan yapıp ceplerine, kapının arkasına veya rafa koyarlar. Kendileri zaman zaman insan kılığına bazen hayvan kılığına bürünürler. Ayrıca insanlara, dev kılığına girmeyi de öğrettikleri olur. Devlerin

⁴¹ BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Oğuz Kağan Maddesi, c.1, İstanbul, 1971.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.502.
AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.430.

uyuma şekilleri de insanlardan farklıdır. Devler uyanırken gözleri kapalı, uyunurken açıktır."⁴⁴

İFRİT: Binbir Gece Masallarında ifrit yerin dibine inen, duvara giren, dağlardan aşan, denzizn dibine inen-çıkan, kişinin istediği her şeyi anında temin eden bir yaratıktır. Bu ifrit, masalda ekseriyetle kişinin elinde bulunan sihirli eşyalar vasıtasıyla ortaya çıkar. Yüzük, lamba v.s. gibi.

Türk masallarında ise bu ifrit, "bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap" şeklinde geçer. Siyah derili ve çok korkunç olarak anlatılan bu karakter masallarda isimleri belirsiz tipler için öldürücü bir düşman olduğu halde Türk masal kahramanlarının zekası sayesinde onların yardımcısıdır. Bu karakter bir yardımcıdan ziyade masal kahramanlarının ihtiyacı olan şeyleri temin eden vericiyle olarak karşımıza çıkarlar. Türk masallarında bu bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap ile masal kahramanı çok kere susuz bir kuyu içinde karşılaşılır. Arap yanında bulunan bir kurbağa ile dünya güzeli bir kız göstererek masal kahramanına hangisinin daha güzel olduğunu sorar. Masal kahramanı: "Gönül kimi severse güzel odur." diye doğru cevap verdiği için Arap daha önce kuyuya inenleri öldürdüğü gibi masal kahramanını öldürmez.⁴⁵

Binbir Gece Masallarındaki "Tüccar ile İfrit"⁴⁶, "Avcı ile İfrit"⁴⁷, "Kunduracı Maruf"⁴⁸, "Alaaddin ve Sihirli Lamba"⁴⁹ ve daha birçok masalda, ayrıca Türk Masallarında da "Yatalak Mehmet"⁵⁰, "Dul Kadının Oğlu"⁵¹ masallarındaki ifriti bu motif içinde ele alabiliriz.

CİN: Cinler masalların, sevimli, iyiliksever kahramanlarıdır. Kızlarının güzelliğine insanoğlu aşık olur. Darda kalanlara çeşitli şekillerde yardım ederler. Binbir Gece Masallarında bu yaratık "Cirmi" adıyla geçer. Türk Masallarında ise "Peri", nadiren de "Cin" adıyla geçer. Bu yaratıklar kötülük düşünmez, daima iyilikseverler. Binbir Gece Masallarından "Basralı Hasan"⁵², "Hasib Kerim El-din"⁵³, Türk Masallarından da "Arap Lala"⁵⁴,

⁴⁴ GÜNAY, Umay, "Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar", Prof. Dr. Ali N. Tarlan Armağanı (basılmak üzere).

....., Aynı Hikâye.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.90.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.97.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.781.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.345.

BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, İstanbul, 1958, s. 109.

⁵¹ GÜNAY, Umay, Elazığ Masalları, Erzurum, 1975, s.350.

⁵² AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e.,

s.611. * AKKOYUNLU, Ziyat,

⁵⁴ a.g.e., s.400.

BORATAV, Pertev N., a.g.e. s. 121.

"Dülger Kızı"⁵⁵ adlı masallar bu motifi aksettirmektedir.

Bu olağanüstü yaratıklar yanında, Hızır, Derviş, Anka Kuşu, Uçan At gibi yaratıklar da kendi hususiyetlerine göre masal kahramanının düştüğü zaman yanında bulunurlar. Bunlar, hem Binbir Gece Masallarında, hem de Türk Masallarında aynı fonksiyonu icra ederler.

2) Sihirli Vasıtalar

Bu vasıtalar, Binbir Gece Masallarında genellikle, yüzük, lamba, heybe, külah v.s. dir.

Masal kahramanı, bir sıkıntıya düşecek olursa veya herhangi bir arzusunu anında temin etmek isterse, bunlardan birisini vasıta kılarak, sıkıntıdan kurtulur ve arzusunu gerçekleştirir.

Binbir Gece Masallarında ekseriyetle, lamba ve yüzük vasıtasıyla ifrit geliyor ve istekler derhal temin ediliyor.

Örnek olarak, "Alaaddin ve Sihirli Lamba"⁵⁶, "Kunduracı Maruf"⁵⁷, "Cevder"⁵⁸ masallarını zikredebiliriz.

Yine Binbir Gece Masallarındaki sihirli heybeden, kahraman istediği yemek çeşitlerini çıkarabiliyor. Bu yemekler altın ve gümüş tabaklarda servis yapılabilir.

Türk Masallarında sihirli vasıtalar yüzük, kamçı, sabun, kese, su tulumu, tokmak, topuz, fırça, tarak, kutu, sopa, tas, tüy, kıl, torba, külah, seccade v.s.s. adlarla geçmektedir. Bunlar da masal kahramanının hem arzusunu yerine getirmekteler hem de sıkıntıya düşen kahramanları kurtarmaktadırlar.

Örnek, "Tokmak"⁵⁹, "Tık Sopam"⁶⁰, "Bacı Bacı Can Bacı"⁶¹ ve "Keloğlan ile Dev"⁶² masallarını, Türk Masallarındaki sihirli vasıtalar motifine vermemiz mümkündür.

3) Büyü

Binbir Gece Masallarında büyü, önemli motiflerden biridir. Masal kahramanı veya başka birisi, arzusunu

BORATAV, Pertev N., a.g.e., s. 127.

⁵⁶ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.345.

⁵⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.781.

⁵⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.491.

⁵⁹ SEYİDOĞLU, Bilge, a.g.e., s.262.

⁶⁰ BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik, s.251.

⁶¹ BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, s.79.

⁶² GÜNAY, Umay, a.g.e., s.371.

veya karşdakine olan öfkesini, kinini ortaya koyabilmek için büyüye başvurur. Bunu, ya sihirli bir vasıta ile veya kısa cümlelerden oluşan belirsiz kelimelerle yapar.

Binbir Gece Masallarında bu büyü motifine "Büyülenmiş Şehir"⁶³ hikâyesinde, en bariz bir şekilde rastlarız. Orada kadın, sevgilisi zenci ile olan münasebetini öğrenen kocasına, "Allah, benim büyümlle senin yarımı taş, yarımı da insan yapсын" demesiyle, kocasının yarısı taş ve yarısı da insan kalmıştır. Kadın daha sonra şehri de büyüler. Şehir bir göl, şehir sakinlerinden , müslümanlar beyaz, hristiyanlar mavi, yahudiler sarı, ateşperestler de kırmızı balık olurlar.

"İhtiyarla Katır"⁶⁴ hikâyesinde de başka bir büyü motifine rastlarız. Şöyle ki, bir şahıs uzun bir yolculuğa çıkar. Bir sene sonra evine dönünce, eşinin bir zenci ile yatakta olduğunu görür. Suçüstü yakalanan kadın, bir tas su alır, kocasının yüzüne serper ve "Sen it ol" der. Kocasını da köpek olur ve köpek olarak bir kasap dükkanına gider. Kasap onu bir müddet besledikten sonra evine götürür. Fakat kasabın kızı, babasına "Baba, sen nezamandan beri eve erkek almaya başladın" der ve bu köpeğin, köpek değil bir insan olduğunu söyler. Kasabın kızı da bir büyücüdür. Bu köpeği tekrar insan haline çevirir. Adam, kasaba ve kızına teşekkür eder. Fakat eşinden öc alamak istediğini ve kendisine yardımcı olmalarını rica eder. Kız da, bir büyü su verir "bu suyu uyunca eşinin üzerine serpeceksin, sen ne istersen, eşin, o olacaktır" der. Adam bunları aynen yapar ve eşi katır olur.

Binbir Gece Masallarında, eBüyülü Cümle" nin en bariz örneği "Ali Baba ve Kırk Haramiler"⁶⁵ hikâyesinde görüyoruz. Burada kırk haramiler çaldıkları eşyayı muhafaza etmek için bir dağ kenarına getiriyorlar. Orada dağa hitaben, " Açıl Susam Açıl" diyorlar. Dağ da açılıyor. Ali Baba da bu sözleri sonradan söylüyor, Onun da istekleri böylece yerine getiriliyor.

Bir de hazinelerle ilgili büyüler vardır. "Cevder"⁶⁶, "Tüccar Ali El-mısıri"⁶⁷ hikâyelerinde bu motif şöyle geçer. Büyük bir hazine, belirli bir yerde saklı veya gömülüdür. Her büyücü bunu yerinden çıkaramaz. O hazine, ancak belirli şahısların vasıtasıyla çıkarılabilir. Değilse, çıkarılması mümkün değildir. Büyücüler o şahsı bulurlar ve hazinenin başına götürürler. Böylece o şahıs vasıtasıyla bu hazineye diğerleri de sahip olur.

AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.110.
AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.96.
AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.307.
AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.491.
AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.364.

67

Görüldüğü gibi Binbir Gece Masallarında büyü motifini ilgili daha pek çok örneğe rastlamak mümkündür.

Türk masallarında ise büyü, Binbir Gece Masallarından pek farklı değildir. Burada da arzu edilen bir hazine, arzu edilen bir istek, ya sihirli bir vasıta ile veya belirli bir cümle ile yapılır. Türk masallarında sayısız denecek kadar büyü örneklerine rastlarız.

Türk masallarından "Tık Sopam"⁶⁸ hikâyesinde üç cümle var. "Açıl Kutum Açıl" derse yemek sofrası hazırlanıyor. "Tık Sopam" derse , sopa, karşdaki adamı dövme başlıyor. "Anır Eşğim" dendiği zaman da, eşek altın saçıyor.

"Üşengeç"⁶⁹ hikâyesinde, "Allah' m emri üzere Boz Yılanın kavli üzere" cümlesi zikredilince istenilen şey oluyor.

"Nar Tanesi"⁷⁰ hikâyesinde kızının yaşadığını sihirli ayna vasıtasıyla anlayan anne kızının yanına gelir, sihirli bir dua okuyarak kızını kuş yapar ve kızının yerine kendisi geçer. Padişahın oğlu kuşu tutunca büyü bozulur, Nartanesi tekrar insan olur.

"Nalınacı ile Padişah"⁷¹ hikâyesinde, yeni doğan bir çocuk, padişah huzuruna getirilir. Padişaha : "Emret padişahım" der. Padişah şaşırır ve: "Yıkıl karşımdan yumurcak" diye bağırır. O zaman çocuk kızar : " Taş Ol" der, padişah oracıkta taş kesilir.

Hem Binbir Gece Masallarında, hem Türk masallarında büyü motifini ön planda yer alır. Ayrıca ayrı bir araştırma konusu olabilir. Biz bu çalışmamızda sadece birkaç örnek vermeye yetindik.

4) Sadakatsizlik

Binbir Gece Masalları, başından itibaren sadakatsizlik motifini işlemiştir. Burada padişahın, karısı tarafından aldatıldığı anlatılmaktadır. Şehriyar ve Şahzaman' m eşleri, kocalarını aldatıyor.⁷²

Şehriyar ve Şahzaman padişah kardeşler bunu görünce seyahate çıkıyorlar. Yolda bir ağaç dibinde dinlenirken denizden, başında bir sandık ile bir ifrit çıkar. Sandıktan çıkan kadında ifriti aldatıyor.

⁶⁸ BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik, s.251.

⁶⁹ BORATAV, Pertev N., a.g.e., s. 186.

⁷⁰ SEYİDOĞLU, Bilge, a^e., s.252.

⁷¹ BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, Sil 73.

⁷² AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.85.

Padişah kardeşler bunu görünce, kadınlara karşı bir güvensizlik hissine kapılıyorlar.

Kadınların sadakatsizliklerinden dolayı, öldürülmelerini emreden Şehriyar' ın karşısına bir gün eşi olarak Şehrazat çıkıyor. Ona bütün kadınların aynı olmadığını, pek çoğunun sadakatli olduğunu anlatması ile başlayan Binbir Gece Masallarında, kadınların öldürülmesi önleniyor.

Kadınların sadakatsizliği ile ilgili olarak Binbir Gece Masallarında pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Ancak, konumuz itibariyle bunlardan bariz olan şu

altı hikâyeyi vermeye yetineceğiz :
⁷³ "İhtiyar iie Katır"⁷³, "Büyülenmiş
⁷⁵ Karısı" Şehir"⁷⁴, "Değirmenci ile
 Vezirin "Birinci Vezirin Hikâyesi" ,
 hikâyelerinde bu Altıncı Hikâyesi"⁷⁷ ve
 şekillerde anlatılır. "Kamarül Zaman"⁷⁸
 sadakatsizlik motifi, çeşitli

Türk masallarında ise, sadakatsizlik örneğine Binbir Gece Masallarındaki gibi, pek fazla rastlanmaz. Tersine Türk masallarında, kadının vefası, sadakati, iffeti, kocasına bağlılığı, çocuklarına karşı görevleri, dini emirlere harfiyen uyması, Türk töresinin tam tatbiki gibi hususlar çerçevesinde, sadakatsizlikler pek görülmez.

Tesbitlerimiz arasındaki 350 Türk masasında, sadakatsizlikle ilgili olan sadece 5 masala rastladık. Onlar da, "Keloğlan"⁷⁹, "Kara Tavuk"⁸⁰, Kadınların İhaneti"⁸¹, "Tarakta Saklanan Dost"⁸² ve "Çini Maçın Padişahı"⁸³ masallarıdır. Diğer masalarda rastlanan sadakatsizlik örnekleri ise bu masalların varyantlarıdır.

Görüldüğü gibi, sadakatsizlik motifi, Binbir Gece Masallarının birçok masasında geçmesine rağmen, Türk masallarında pek görülmemektedir. Bu da, Türklerin, örf ve adetlerine olan bağlılıklarının bir neticesi olsa gerektir.

5) Yasaklar

Binbir Gece ve Türk Masallarında yasaklar, ya hükümdarlar tarafından konur, yahut masal kahramanının , karşısına çıktığı saraylarda veya

⁷³ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.96.

⁷⁴ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.110.

⁷⁵ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.329.

⁷⁶ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.460.

⁷⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.477.

⁷⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.743.

⁷⁹ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.384.

⁸⁰ BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik, s.110.

⁸¹ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.606.

⁸² SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.610.

⁸³ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.517.

başka yerlerde, görülmesi, dokunulması v.s. istenmeyen yerler hakkındaki yasaklardır.

Binbir Gece Masallarında bu yasaklar Harun Erreşid' in, "Demirci Basım"⁸⁴ hikâyesinde, demircilerin üç gün dükkan açmamaları, arkasından hamamcılarının da üç gün süreyle hamamlarını kapalı Utmaları şeklindedir. Ayrıca "Harun Erreşid ile Muhammed b.Ali El-Cevahiri"⁸⁵ hikâyesinde, Harun Erreşid kılığına giren bir adamın Dicle nehrinde akşamları hiç bir kimsenin dolaşmaması şeklinde koyduğu yasaktır.

Türk masallarında da, padişah tarafından verilen yasak "Kır Atlı"⁸⁶ ve "Mücevher Topu"⁸⁷ masallarında, akşamları evlerde ışık yaktırmama şeklindedir. Ayrıca, şahıslar, devler, ifritler, dervişler v.s. tarafından konulan yasaklar da, hem Binbir Gece Masallarında, hem de Türk Masallarında mevcuttur. Mesela : Bir genç herhangi bir saraya gelir, o sarayın oğlu olur. Saray sahibi bir yere gidecektir, O' na 40 odanın anahtarını verir. Her tarafı gezmesini ister, yalnız 40. oda hariç tutulur.

Burada, 40 rakamı Binbir Gece Masallarında sabit tutulmaktadır. Türk masallarında bu rakam 41 olabiliyor.

Binbir Gece Masallarında, 40.odaya girmek, şahsa kötülük getirdiği halde, Türk masallarında 40.veya 41. odaya girmek, bazen iyilik getirmektedir. Örnekler:

Binbir Gece Masallarından, "Tek Gözü Kör On Delikanlı"⁸⁸, "Hasib Kerim El-din"⁸⁹, "Beşinci Vezirin Hikâyesi"⁹⁰ ve "Basralı Hasan"⁹¹ adlı hikâyeler, Türk masallarından, "Hayırsız Kız"⁹², "Yıldırım Padişahı"⁹³, "Papağan"⁹⁴ ve "Ölü Yiyen Derviş"⁹⁵ gibi hikâyeler.

6) İnsan Gibi Davranan Hayvanlar

Bunlar, ya sihirle hayvan kılığında girmiş insanlar veya, perilerdir. Binbir Gece ve Türk Masallarında

⁸⁴ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.574.

⁸⁵ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.288.

⁸⁶ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.509.

⁸⁷ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.512.

⁸⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.137.

⁸⁹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.400.

⁹⁰ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.472.

⁹¹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.611.

⁹² GÜNAY, Umay, a.g.e., s.496.

⁹³ BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, s.167.

⁹⁴ BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik, s.142.

⁹⁵ SEYİDOĞLU, Bilge, a.g.e., s.183.

daha çok kuş, köpek, katır, maymun, yılan, balık ve başka hayvan cinslerine rastlıyoruz.

Binbir Gece Masallarında, kuşlar genellikle peridir. Diğerleri ekseriyetle insandır. İnsanlar, hayatta iken işledikleri bir günahdan dolayı veya bir büyücü tarafından yapılan bir büyü dolayısı ile, dünyadaki amellerine göre bir hayvan kılığına giriyor. Mesela, kadın kocasına kızdığı için onu köpek yapıyor, erkekte eline geçen ilk fırsatta karısını büyü ile katır yapmaktadır.

"İhtiyar ile İki Köpek"⁹⁶, "İhtiyar ile Katır"⁹⁷, "Cariye ile Kıskaç İki Ablası"⁹⁸, "Basra naibi Abdullah b.Fazl'ın Kardeşleri"⁹⁹ hikâyelerinde büyü ile olan değişiklikler görülmektedir. Perilerle ilgili "Basrah Hasan"¹⁰⁰, "Hasib Kerim El-din"¹⁰¹ hikâyeleri de hayvan kılığında olan perileri anlatır.

Türk Masallarında ise hayvan motifi oldukça geniş bir yer tutar. Tilki, güvercin, sıçan, yılan, karınca, bülbül, kedi, atmaca, karaköpek v.s. gibi hayvan biçiminde ortaya çıkan, iyilik ve kötülük yapabilen, insan gibi davranabilen hayvanlardır. Örnek : "Benli Bahri"¹⁰², "Ateşkâr Oğlan"¹⁰³, "Hüsnu Yusuf"¹⁰⁴, "Yılan Bey"¹⁰⁵ gibi masallarda bu hususlar görülür.

Binbir Gece Masallarında geçen hayvanlar, bir örnek hariç¹⁰⁶ kendi karakterlerini muhafaza ederler. Yani köpek, aslı insansa bile sadece köpek gibi davranır.

Türk masallarında geçen hayvanlar, sadece şekil olarak hayvandırlar, bunlar tıpkı insan gibi davranırlar.

Görülüyor ki, Binbir Gece Masalları ile Türk masallarındaki bazı motifler, şeklen benzerlik gösterdikleri halde, karakter itibari ile bazen farklı olabilmektedirler.

7) Tebdil-i Kıyafet

Kıyafet değiştirme motifini hem Binbir Gece hem de Türk masallarında görüyoruz. Bunları şu iki noktada ele alabiliriz:

⁹⁶ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.94.

⁹⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.96.

⁹⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s. 141.

⁹⁹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.763.

¹⁰⁰ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.611.

¹⁰¹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.400.

¹⁰² BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik, s.92.

¹⁰³ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.300.

¹⁰⁴ BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, s.141.

¹⁰⁵ SEYİDOĞLU, Bilge, a.g.e., s. 153.

¹⁰⁶ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., İkinci bedüş hik.- Burada maymun şiir yazıyor, s. 124.

1- Hükümdarların kıyafet değiştirmek sureti ile, halkın arasına karışması ve onların durumlarını bizzat görmesi şeklindedir. Binbir Gece Masallarında Harun Erreşid, bilhassa geceleri devamlı bir şekilde, kıyafet değiştirmek sureti ile halkın arasına karışır, onları dinler, onlarla konuşur ve dertlerine çare bulur. "Hammal ile Üç Kız"¹⁰⁷, "Harun Erreşid ile Muhammed b.Ali El-Cevahiri"¹⁰⁸, "Avcı Halife ile Harun Erreşid"¹⁰⁹ hikâyelerinde ve daha pek çok hikâyelerde olduğu gibi.

Türk masallarından da "Neydim, Ne Oldum, Ne Olacağım"¹¹⁰, "Suyu Altın Eden Tas"¹¹¹, "Melikşah"¹¹² gibi masallar bu motifi işlemektedir.

2- Erkek kıyafetine giren kadınlar. Namuslu, dürüst ve güzel kadınların halka hizmet etmek için erkek kıyafeti giyerler. Ayrıca, Kaybettikleri sevgililerini bulmak için veya bir devden kaçmak için ya da üçkağıtçılık yapmak isteyenlerin de erkek kıyafetine bürünükleri masallarda görülmektedir. "Helvacı Güzeli"¹¹³, "Hint Padişahının Kızı"¹¹⁴, "Hassas Paşa"¹¹⁵, "Asker Karısına İftira"¹¹⁶ adlı Türk masallarında kadınların erkek kıyafetine girdikleri görülür.

Binbir Gece Masallarından "Budur"¹¹⁷, "Ali Şar ile Zümrüt"¹¹⁸, "Ömer El-numan"¹¹⁹ adlı hikâyelerde de erkek kıyafetinde gezen kadınlara rastlamaktayız.

8) Çocuk Sahibi Olmak İçin Çare Aramak

Binbir Gece Masallarından "Kameru'l-Zaman"¹²⁰ hikâyesinde çocuk sahibi olmak isteyen kral, bir gün oruç tutuyor, gece sabaha kadar dua ve niyazda bulunuyor, sonunda bir erkek çocuğu oluyor. "Seyfü* l-Muluk"¹²¹ adlı masalda da çocuğu olmayan başka bir kral Hazreti Süleymanla görüşüyor. Hz. Süleyman ona, iki namaz arası vaktinde, bir ağaç üstünde beklemesini söylüyor: "Oradan iki yılın geçecek, onları öldüreceksin, her ikisinin baş tarafından birer karış kesip atacaksın, geri kalan kısmım pişirip

¹⁰⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.1 15.

¹⁰⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.288.

¹⁰⁹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.630.

¹¹⁰ GÜNAY, Umay, a.g.e.,s.281.

¹¹¹ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.361.

¹¹² SEYİDOĞLU, Bilge, a.g.e., s.273.

¹¹³ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.391.

¹¹⁴ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.306.

¹¹⁵ BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, s.207.

¹¹⁶ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.578.

¹¹⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.252.

¹¹⁸ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.300.

¹¹⁹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.209.

¹²⁰ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.245.

¹²¹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.595.

eşinle beraber yiyeceksin. Sonra çocuğun olacaktır." diyor. "Kral Cleyad"¹²² hikâyesinde yine kralın oğlu olmuyor, kral Allaha yalvarıyor. Birgün rüyasında, ormanlıkta bir ağacı suladığını görüyor, o ağaçtan çıkan ateş ormanın hepsini yakıyor. Bu rüyasını, veziri Şamas' a anlatıyor. O da, "Allah duanızı kabul etti bir çocuğunuz olacak, fakat büyüyünce kötü bir kral olacaktır." diyor.

Türk masallarında çocuğu olmayan karı kocalar, çocuk sahibi olabilmek için bazı çareler arıyorlar. Bazen bu imkan, karı-kocanın ayağına da geliyor. Hızır veya bir derviş bir elma getiriyor, yarısını karısına diğer yarısını da adama veriyor. Bu elmayı yiyen karı-kocalar çocuk sahibi oluyorlar. Örnek : "Topal Leylek", "Şah ismail"¹⁻⁴ masalları.

Ayrıca, dua etmek sureti ile, karı-koca çocuk sahibi oluyor. Derviş, bir karı-kocaya dua yazılı bir kağıt veriyor, karı-koca bunu içiyor ve bir çocukları oluyor. "Üç Nar"¹²⁵ masalında bu husus görülmektedir.

9) Küçük Kardeş

Küçük kardeş motifi, Binbir Gece ve Türk masallarında benzerlik gösterir. Bir padişahın veya başka bir kimsenin üç oğlu ya da üç kızı vardır. Babaları, bunlara vasiyet eder. Büyük ve ortanca oğulları, babalarının vasiyetlerine pek uymazlar. Neticade de başarısız olurlar. Küçük evlat ise daima akıllı, becerikli, zeki, cesur ve laf dinleyen dolayısı ile başarılı olur.

Türk masallarında bu motif o kadar yaygındır ki, "Mehmet Eşkîya" hikâyesinde "Küçük kızlar akıllı olur ya..." cümlesi geçtiği gibi masallar bu hadiseyi bir gerçekmiş gibi gösterir. Örnekler : Binbir Gece Masallarından, "Cevder"¹²⁶, "Hamal ile Üç Kız"¹²⁷ hikâyesine bağlı olan "Cariye ile İki Kıskaç Ablası"¹²⁸ adlı hikâyeler.

Türk masallarından, "Mehmet Eşkîya"¹²⁹, Ahmet Şah"³⁰, "Sihirli Tüy"¹³¹ ve "Bostancı Dede"¹³² adlı hikâyeler.

10) Padişah Seçimi

Binbir Gece Masallarında padişah seçimi, halkın yolda beklemesi sırasında oraya ilk gelen kişinin padişah olması hali mevcuttur. Örnek, "Kamaru'l-zaman"¹³ hikâyesine bağlı olan "Budur"¹⁴ hikâyesi. Türk masallarında ise, padişahın ölümünden sonra, halkın toplandığı meydana bir kuş salınır. Kuş, kimin basma konarsa o padişahdır. Eğer kuş, sıradan bir adamın başına konarsa, bu işlem tekrarlanır. Kuş, aynı adamda ısrar ederse ki birçok masallarda üç defa konar, o zaman o kişi padişah seçilir. Örnek, "Kız Padişah"¹³⁵, "Kara Tavuk"³⁶, "Gençlikte mi, Kocalıkta mı?"¹³⁷ gibi masallarda, bu motif açık bir şekilde görülmektedir.

Netice olarak görüyoruz ki, Binbir Gece Masalları ile Türk masallarında müşterek birçok motife rastlamak mümkündür. Biz, asıl konumuz itibarıyla Arapçadaki Binbir Gece Masallarının Türkçeye tercümesine ağırlık verdiğimiz için, burada sadece on müşterek motif vermekle yetindik. Bu örneklerin, Binbir Gece Masalları ile Türk masalları arasında müşterek olarak kullanılan motifleri tanıtmayı yardımcı olacağı inancındayız.

---

¹²² AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.670.

¹²³ SEYİDOĞLU, Bilge, a.g.e., s. 169.

¹²⁴ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.341.

¹²⁵ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.425.

¹²⁶ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.491.

¹²⁷ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.1 15.

¹²⁸

¹²⁹ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s. 141.

BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik, s.218. ¹³⁰ SEYİDOĞLU, Bilge, a.g.e., s.318.

GUNAY, Umay, a.g.e., s.501. ¹³¹

¹³² BORATAV, Pertev N., Zaman Zaman İçinde, s. 187.

¹³³ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.245.

¹³⁴ AKKOYUNLU, Ziyat, a.g.e., s.252.

¹³⁵ GÜNAY, Umay, a.g.e., s.315.

¹³⁶ BORATAV, Pertev N., Az Gittik Uz Gittik,

s.110.

¹³⁷ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s.429.